

АНОТАЦІЯ

Зима Ю. О. Інституціональне забезпечення розвитку аутсорсингу в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка. – Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Дніпро, 2022.

Дисертацію присвячено науково-практичним проблемам інституціонального забезпечення розвитку аутсорсингу в національній економіці.

Дослідження гносеологічних й онтологічних засад розвитку аутсорсингу дозволило розкрити зміст даної категорії як складової управлінської стратегії товаровиробника, що базується на принципі поділу праці, організована у вигляді стійкого бізнес-процесу, спрямована на підвищення ефективності та зниження витрат і передбачає передачу робіт й послуг сторонньому виконавцю. Принциповою відмінністю від інших форм контрактної взаємодії є гарантування відповідальності аутсорсера за виконання робіт і послуг, а також наявність і регламентування постійної або довгострокової основи подібної співпраці.

Аргументовано, що процеси поглиблення поділу праці, виробнича кооперація в умовах глобалізаційних змін стали ключовою детермінантою запровадження й поширення аутсорсингу в господарській практиці. Ідентифіковано загальні характеристики й особливості реалізації аутсорсингу (договірне походження; відповідність управлінській стратегії компанії; гарантування відповідальності виконавця; наявність і регламентування постійної або довгострокової основи співпраці; підвищення конкуренції виробників; мінімізація ризиків й підвищення ефективності виробництва) та виділено ключові критеріальні ознаки видів аутсорсингу.

З позицій системної методології інституціональне забезпечення аутсорсингу, в найбільш широкому сенсі, визначено як формування й забезпечення функціонування базисних та спеціалізованих інститутів,

інституцій, запровадження елементів інституціонального проектування і визначення інституціональних траєкторій розвитку для організаційної, комунікативної й нормативної формалізації розвитку аутсорсингових відносин. У вузькому контексті інституціональне забезпечення виступає процесом юридичного закріплення норм, правил, формування організаційних структур діяльності і інфраструктурного та комунікативного забезпечення, що формуються державою, суспільством, ринком.

Обґрунтовано віднесення аутсорсингу до організаційних інновацій, які сприяють поширенню інформаційних бізнес-систем, створенню транснаціональних альянсів і електронної торгівлі. Сучасна трансформація місця аутсорсингу у суспільному виробництві змінила його роль: від інструмента оптимізації витрат і залучення нових ресурсів та технологій (на початкових етапах становлення) до інструмента, який мотивує формування міжнародних структур, альянсів з використанням глобальних аутсорсингових процесів.

Констатовано, що ефективність аутсорсингу може визначатися безпосередньо за результатами виконання конкретного бізнес-процесу чи функції (прямий ефект) або виявлятися у покращенні роботи всього підприємства (непрямий ефект). Визначені структурні складові формування методичного підходу до оцінки ефективності аутсорсингу на підприємстві й запропонований узагальнений алгоритм комплексної оцінки ефективності аутсорсингу для прийняття обґрунтованого рішення стосовно залучення сторонньої структури для виконання бізнес-процесу або самостійного виконання даних функцій, з огляду на можливість досягнення стратегічних переваг і зростання економічної ефективності.

Ідентифіковано потенціал розширення обсягу аутсорсингових послуг у експортній складовій ВВП України. Констатовано, що за досліджуваний період відбулось зростання частки послуг з переробки ресурсів (майже у 3 рази) та обсягів телекомунікаційних, комп'ютерних й інформаційних послуг (майже у 3,3 рази). Сумарна частка експорту комп'ютерних і інформаційних

послуг зростає у структурі експорту з 11,4% (2012 рік) до 32,6% (2020 рік), а в структурі самої групи скоротилась частка телекомунікаційних й збільшилась частка комп'ютерних послуг. Визначено, що найбільший потенціал для зростання обсягів аутсорсингу має сфера інформаційно-комунікаційних технологій. Разом з тим, макроекономічна оцінка діяльності ІТ-аутсорсерів вказує на втрати фіскальних надходжень внаслідок відсутності законодавчого врегулювання аутсорсингу, а також на інноваційні втрати, адже власні продукти в сфері ІТ не поширені, інвестиції в інновації є низькими на загальнодержавному і галузевому рівні, а інтелектуальні розробки вітчизняних фахівців знаходяться, переважно, у західних замовників.

Проведений аналіз ефективності аутсорсингових послуг, з використанням елементів аналізу теорії нечітких множин, дозволив обґрунтувати критерії результативності послуг аутсорсингу (мінімізація витрат діяльності підприємства; оптимізація бізнес-процесу; зростання ефективності бізнесу; покращення якості процесу; підвищення рівня інноваційності бізнесу) й засвідчив результат експертної оцінки ефективності аутсорсингу (3,94), що відповідає рівню «добре». Експерти визнали найсуттєвішими факторами ефективності: мінімізацію витрат діяльності (значення характеристики з урахуванням ваги 1,38), оптимізацію бізнес-процесу (0,99) та зростання ефективності бізнесу внаслідок залучення аутсорсингу (0,81). Проведене моделювання показника рівня ефективності аутсорсингу виявило прямий зв'язок між його значенням й оцінками експертів за визначеними складовими. Найбільший вплив на ефективність послуг аутсорсерів, з огляду на отримані оцінки, має такий фактор, як мінімізація витрат підприємства.

Аргументовано, що розвиток й ефективність такої організаційної інновації, як аутсорсинг детерміновані еволюційними (розвиток глобальної економіки; зміни у розвитку аутсорсингових стратегій; політична й соціальна ситуація в національній економіці; онтологія фіскальної системи; формат

змін й особливості взаємодії між владою та суб'єктами економіки; розвиток мережових взаємодій; інноваційність та поширення бізнес-орієнтованих стратегій) й інституціональними обмеженнями (дієвість державних інституцій й регуляторної політики; економічне середовище; стан інноваційної інфраструктури; наявність інструментів інституціонального забезпечення та фінансової підтримки для товаровиробників-інноваторів; захищеність прав інтелектуальної власності; патентна активність). Ідентифіковані специфічні еволюційні особливості розвитку національного господарства, які переважно продукуються базисними інститутами економіки й обмежують розвиток аутсорсингу, як організаційної інновації: низька конкурентоспроможність значного сегменту товаровиробників; недостатність джерел і обсягів фінансування; проблеми ринку праці й відтік значної частки висококваліфікованих фахівців; мовні, ментальні і культурні чинники, які обмежують діяльність українських фахівців на глобальному ринку; нестабільність національної грошової одиниці й курсу валют; інерційність управлінських кадрів та бюрократизація.

За результатами експертних опитувань визначені результуючі критерії й ключові параметри інституціонального впливу на результативність діяльності аутсорсерів (правове регламентування відносин аутсорсингу; захищеність прав інтелектуальної власності; фіскальна підтримка аутсорсингу; комунікаційно-інформаційне забезпечення аутсорсингових відносин) та проведено оцінку виявлених складових інституціонального забезпечення аутсорсингу (1,9), що відповідає рівню «задовільно» й доводить низький рівень інституціонального забезпечення аутсорсингової діяльності.

Розроблено методичний підхід до формування інтегральної оцінки стану інституціонального забезпечення аутсорсингу, який ґрунтується на результатах ранжування й експертних оцінках аутсорсерів та виходить з одновекторної спрямованості складових інституціонального забезпечення щодо впливу на результуючий показник (У). Розроблено лінійну модель для визначення рівня інституціонального забезпечення аутсорсингу та

інтерпретовано отримані параметри для здійснення прогнозування результуючого показника.

Доведено перспективність використання елементів інституціонального проектування аутсорсингу та ідентифіковано складові й етапи реалізації стратегії проміжних інститутів. Обґрунтовано послідовність створення інституту аутсорсингу з огляду на вихідний стан, прийнятні проміжні форми, модифікований інститут. Констатовано важливість врахування проявів ефекту екзаптації й ідентифіковано екзаптаційні прояви інституціональної динаміки (неефективність державного регулювання й переважання інтерактивної моделі інноваційних процесів; дефіцит фінансових ресурсів та домінування державного фінансування фундаментальних досліджень при достатньо висококваліфікованому кадровому потенціалі наукової сфери).

Структуровані імперативи інституціональних змін в сфері відносин аутсорсингу (запровадження нормативно-правових актів, які регулюють аутсорсингові договірні угоди й відповідальність сторін; організаційне впорядкування відносин і інформування аутсорсерів; фіскальна, кредитна, бюджетна підтримка підприємств-аутсорсерів; запровадження освітніх послуг з підготовки фахівців з аутсорсингової діяльності й міжнародного аутсорсингу; формування інформаційно-комунікативного простору взаємодії аутсорсерів, замовників послуг, постачальників; підсилення ролі держави в якості базисного інституту для розвитку аутсорсингу) і доведено необхідність реалізації інструментів інституціонального регулювання й заходів інституціональної системності щодо розвитку аутсорсингових послуг з позицій досягнення стратегічних цілей інноваційного розвитку.

Аргументовано спрямованість регулюючого інституціонального впливу на стимулювання інноваційної діяльності товаровиробників й створення інституціонального середовища, сприятливого для інновацій та розвитку аутсорсингу. Акцентовано ключову роль базисних інститутів економіки в формуванні інституціонального середовища й реалізації інноваційних пріоритетів. Проведені розрахунки засвідчили, що за

індексами, які характеризують стан інституціонального забезпечення аутсорсингу, що продукується базисними інститутами наявні слабкі й помірні зворотні або слабкі прямі зв'язки з динамікою ключового макроекономічного показника.

Систематизовано функціональний й організаційний інструментарій інституціональної політики в сфері розвитку аутсорсингу. Сукупний вплив елементів має забезпечити створення функціонально-організаційного каркасу процесу інституціонального регулювання відносин аутсорсингу.

Розроблені концептуальні засади забезпечення системної основи інституціонального регулювання аутсорсингу як інноваційної форми бізнесу, що має інтегруватися до інноваційного процесу та інноваційної системи економіки. Аргументовано, що інституціональний вплив має бути диференційованим й структурованим за цілями, функціями, суб'єктами різних рівнів в межах вертикальних та горизонтальних зв'язків. Доведено, що заходи забезпечення інституціональної системності поширення аутсорсингу, в межах стратегії інноваційного розвитку економіки, мають включати координацію інноваційної діяльності виробників; стимулювання й ефективне використання інноваційного потенціалу; моніторинг аутсорсингових послуг; оцінку модернізаційних змін й перспектив реалізації інноваційної стратегії.

Конкретизовані управлінські впливи інституціонального регулювання аутсорсингу з виділенням груп й спрямованості інструментів: формально-правової (регламентують правове забезпечення і паритетність управлінського впливу та дію інструментів контролю), організаційно-управлінської (орієнтовані на комплексний вплив елементів стимулювання, моніторинг економічної динаміки, забезпечення інформаційно-комунікативної взаємодії) й економічної спрямованості (пряма державна підтримка й непрямі впливи фіскальних і монетарних інструментів).

Ключові слова: аутсорсинг, аутсорсингова діяльність, бізнес-технологія, організаційна інновація, інституціональне забезпечення, інститут, інституція, інноваційний розвиток, інституціональне регулювання.

ANNOTATION

Zyma Yu. O. Institutional support for the development of outsourcing activity in Ukraine. – Qualifying scientific work with a manuscript copyright.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 051 - Economics. - Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, 2022.

The dissertation deals with scientific and practical problems of institutional support of outsourcing development in the national economy.

The research of epistemological and ontological principles of outsourcing revealed the content of this category as part of the management strategy of the commodity producer, based on the concept of division of labour, organized as a sustainable business process, aimed at increasing efficiency and reducing costs and involving the transfer of works and services to a third party. A fundamental difference from other forms of contractual interaction is to guarantee the responsibility of the outsourcer for the performance of works and services, as well as the availability and regulation of a permanent or long-term basis for such cooperation.

It is argued that the processes of deepening the division of labour, industrial cooperation in the context of globalization have become a key determinant of the introduction and spread of outsourcing in economic practice. The general characteristics and features of outsourcing are identified (contractual origin; compliance with the company's management strategy; guaranteeing the responsibility of the contractor; the presence and regulation of permanent or long-term cooperation; increasing producer competition; minimizing risks and increasing production efficiency) and identified key criteria for outsourcing.

From the standpoint of system methodology, institutional outsourcing, in a broadest sense, is defined as the formation and functioning of basic and specialized institutes, institutions, introduction of elements of institutional designing and definition of institutional trajectories for organizational, communicative and normative formalization of outsourcing. In a narrow context, institutional support is a process of legal consolidation of norms, rules, formation of organizational structures and infrastructural and communicative support, formed by the state, society, trade.

It is reasonable to attribute outsourcing to organizational innovations that contribute to the dissemination of information business systems, the creation of transnational alliances and e-commerce. The modern transformation of the place of outsourcing in social production has changed its role: from a tool to optimize costs and attract new resources and technologies (in the early phases of formation) to the instrument that motivates the formation of international structures, alliances using global outsourcing processes.

It is stated that the effectiveness of outsourcing can be determined directly by the results of a specific business process or function (direct effect) or manifested in the improvement of the entire enterprise (indirect effect). The structural components of forming a methodological approach to assessing the effectiveness of outsourcing in the enterprise and proposed a generalized algorithm for comprehensive assessment of outsourcing efficiency to make an informed decision to involve a third-party structure for business process or independent performance of these functions, given the strategic benefits and economic efficiency.

The potential for expanding the volume of outsourcing services in the export component of Ukraine's GDP has been identified. It was stated that during the research period there was an increase in the part of resource processing services (almost 3 times) and the volume of telecommunications, computer and information services (almost 3.3 times). The total share of exports of computer and information services increased in the structure of exports from 11.4% (2012) to 32.6% (2020),

and in the structure of the group itself the part of telecommunications decreased and the share of computer services increased. It is determined that the greatest potential for growth of outsourcing has the field of information and communication technologies. At the same time, the macroeconomic assessment of IT outsourcers indicates losses of fiscal revenues due to lack of legislation on outsourcing, as well as innovation losses, as own IT products are not widespread, investment in innovation is low at the national and sectorial levels, and intellectual development domestic specialists are mostly Western customers.

The analysis of the effectiveness of outsourcing services with using elements of fuzzy set analysis allowed to substantiate the criteria for the effectiveness of outsourcing services (minimizing the cost of enterprise; optimization of business process; increasing business efficiency; improving the quality of the process; outsourcing (3.94), which corresponds to the level of “good”. Experts recognized the most important factors of efficiency: minimizing operating costs (value of the characteristic taking into account the weight of 1.38), optimizing the business process (0.99) and increasing business efficiency due to outsourcing (0.81). The modeling of the outsourcing efficiency indicator revealed a direct connection between its value and the experts' assessments of certain components. The greatest impact on the efficiency of outsourcing services that given the estimates obtained, has a factor such as minimizing the costs of the enterprise.

It is argued that the development and effectiveness of organizational innovation such as outsourcing are determined by evolutionary (global economic development; changes in the development of outsourcing strategies; political and social situation in the national economy; fiscal system ontology; format of changes and features of interaction between government and economic entities; development of network interactions; innovation and dissemination of business-oriented strategies) and institutional limitations (effectiveness of state institutions and regulatory policy; economic environment; state of innovation infrastructure; availability of tools for institutional support and financial support for innovative commodity producers; protection of intellectual property rights; patent activity).

Identified specific evolutionary features of the national economy. They are mainly produced by the basic institutions of economics and limit the development of outsourcing as an organizational innovation: low competitiveness of a significant segment of producers; lack of sources and amounts of funding; job market problems and the outflow of a significant part of highly qualified specialists; linguistic, mental and cultural factors that limit the activities of Ukrainian professionals in the global market; instability of the national currency and exchange rate; inertia of management and bureaucratization.

According to the results of expert surveys, the resulting criteria and key parameters of institutional impact on the performance of outsourcers activity were determined (legal regulation of outsourcing relations; protection of intellectual property rights; fiscal support of outsourcing; communication and information support of outsourcing relations) and the identified components of institutional outsourcing (1.9) were assessed, which corresponds to the level of “satisfactory” and proves the low level of institutional support for outsourcing.

A methodical approach to the formation of an integrated assessment of the state of institutional outsourcing was developed. It based on the results of ranking and expert assessments of outsourcing activity and based on the one-vector orientation of the components of institutional support to influence the resulting indicator (Y). A linear model has been developed to determine the level of institutional outsourcing. The obtained parameters were interpreted to predict the resulting indicator.

The perspectives of using the elements of institutional design of outsourcing are proved and the components and stages of implementation of the strategy of intermediate institutes are identified. The sequence of creation of the outsourcing institute taking into account the initial state, acceptable intermediate forms, modified institute is substantiated. The importance of taking into account the manifestations of the exaptation effect was stated and the exaptation manifestations of institutional dynamics were identified (inefficiency of state regulation and predominance of interactive model of innovation processes; lack of financial

resources and dominance of state funding of basic research with sufficiently qualified personnel).

Imperatives of institutional changes in the field of outsourcing relations (introduction of regulations governing outsourcing contractual agreements and responsibilities of the parties; organizational regulation of relations and informing outsourcers; fiscal, credit, budget support of outsourcing companies; introduction of educational services for outsourcing and training international outsourcing, the formation of information and communication space of interaction of outsourcers, customers, suppliers, strengthening the role of the state as a basic institution for the development of outsourcing) were structured. It was proved the need to implement tools of institutional regulation and measures of institutional systematization for the development of outsourcing services from the standpoint of achieving strategic goals of innovation development.

The orientation of the regulatory institutional influence on stimulating the innovative activity of commodity producers and creating an institutional environment favorable for innovation and outsourcing development is argued. The key role of basic institutions of economics in the formation of the institutional environment and the implementation of innovation priorities is emphasized. The calculations showed that the indices that characterize the state of institutional support for outsourcing produced by basic institutions have weak and moderate inverse or weak direct links with the dynamics of key macroeconomic indicators.

The functional and organizational tools of institutional policy in the field of outsourcing development are systematized. The combined influence of the elements should provide the creation of a functional and organizational framework for the process of institutional regulation of outsourcing relations.

Conceptual bases of providing the system basis of institutional regulation of outsourcing as an innovative form of business, which should be integrated into the innovation process and the innovation system of the economy, have been developed. It is argued that institutional influence should be differentiated and structured by goals, functions, actors at different levels within the vertical and

horizontal links. It is proved that measures to ensure the institutional system of outsourcing, within the strategy of innovative economic development, should include coordination of innovative activities of producers; stimulation and effective use of innovation potential; monitoring of outsourcing services; assessment of modernization changes and prospects for the implementation of innovation strategy.

Management influences of institutional regulation of outsourcing with selection of groups and orientation of instruments: formal-legal (regulates legal support and parity of managerial influence and action of control instruments), organizational-managerial (focused on complex influence of stimulus elements, monitoring of economic dynamics, information-communication interaction) and economic orientation (direct state support and indirect effects of fiscal and monetary instruments) were specified.

Key words: outsourcing, outsourcing activity, business technology, organizational innovation, institutional support, institute, institutions, innovative development, institutional regulation.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:

1.1. Праці в іноземних наукових періодичних виданнях та наукових фахових виданнях України, віднесених до міжнародних наукометричних баз:

1. Zyma, Y. (2021). Institutional limitations of outsourcing development under the conditions of the information economy formation. *Economics, Finance and Management Review*, (2), 150–157. <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2021-2-150> (0,56 друк. арк.).

1.2. Праці у наукових фахових виданнях України:

2. Зима Ю.О. Інституціональні аспекти розвитку аутсорсингу в Україні. *Інноваційна економіка*. 2017. № 11-12'2017 (72). С. 66-71 (0,61 друк. арк.).

3. Зима Ю.О. Онтологічні передумови розвитку аутсорсингу. *Інноваційна економіка*. 2018. № 9-10'2018 (77). С. 86-90 (0,67 друк. арк.).

4. Зима Ю. О. Інституціональне проектування розвитку аутсорсингу в національній економіці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 12. С. 49–53. DOI: [10.32702/2306-6814.2021.12.49](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.12.49) (0,53 друк. арк.).

5. Гончаренко О. В., Зима Ю. О. Сучасний стан розвитку аутсорсингової діяльності в національній економіці. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8922> (0,56 друк. арк.) (*Внесок автора: обгрунтовані глобальні тенденції розвитку аутсорсингу і надано оцінку їх проявам в національній економіці, 0,32 друк. арк.*).

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Зима Ю.О. Інституціональні засади розвитку аутсорсингу в Україні. *Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи*. Матеріали науково-практичної конференції.– 28.02-02.03 2018 року. – Дніпро: Друкарня «Стандарт» (ПП Бойко В.В.), 2018. – Том 2. – С. 130-131 (0,09 друк. арк.).

7. Зима Ю.О. Інституціональні засади розвитку аутсорсингової діяльності в національній економіці. *Економічні проблеми модернізації та*

інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств. Матеріали VI всеукраїнської науково-практичної інтернет - конференції молодих вчених і студентів (26-27 квітня 2018 р. м. Дніпро). – Дніпро, 2018. – 74 с. – С.32 – 34 (0,12 друк. арк.).

8. Зима Ю.О. Онтологічні засади розвитку аутсорсингу. *Молоді науковці-аграрники: традиційні й нові аспекти досліджень*. Тези доповідей науково-практичної конференції молодих вчених і студентів. 12.03.-15.03.2019 р. : В 2 т. – Том 2. – Дніпро : Друкарня «Стандарт» (ПП Бойко В.В.), 2019. – 105 с. – С.30-32 (0,12 друк. арк.)

9. Зима Ю.О. Інституціональне забезпечення розвитку аутсорсингової діяльності. *Молоді науковці-аграрники : традиційні й нові аспекти досліджень*. Тези доповідей науково-практичної конференції молодих вчених і студентів 12.03.-15.03.2020 р. : В 2 т. – Том 2. – Дніпро : Друкарня «Стандарт» (ПП Бойко В.В.), 2020. – 105 с. – С. 6-7(0,09 друк. арк.)

10. Зима Ю.О. Онтологічні аспекти розвитку аутсорсингу. *Авіація, промисловість, суспільство*. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 60-річчю КЛК ХНУВС (м. Кременчук, 14 трав. 2020 р.)у 2 ч. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кременчуц. льотний коледж. – Харків : ХНУВС, 2020. – Ч. 2. – 468 с. – С. 308-309 (0,1 друк. арк.).

11. Зима Ю.О. Інституціональні аспекти регулювання аутсорсингу. Science and education: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Kyoto, Japan. (June 23-25, 2021), 494 p. Pp. 246-249. URL: <https://sci-conf.com.ua/x-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-science-and-education-problems-prospects-and-innovations-23-25-iyunya-2021-goda-kioto-yaponiya-arhiv/> (0,2 друк. арк.).

12. Зима Ю.О. Інституціональні умови розвитку аутсорсингу. Development of scientific and practical approaches in the era of globalization. Abstracts of XIX International Scientific and Practical Conference. Boston, USA June 21 – 23, 2021. 165 p. Pp. 38-39. URL: <https://eu-conf.com>. (0,1 друк. арк.).